



Hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövanden

Sammanfattning

Nämnden har granskat ett urval av ärenden där hemliga tvångsmedel använts i syfte att möjliggöra verkställighet av frihetsberövanden. Enligt nämndens mening har ansökningarna i huvudsak utformats på ett sätt som tydligt stämmer överens med bestämmelsernas syfte och beslut om hävning har såvitt framkommit hanterats tillfredsställande. Nämnden har mot bl.a. den bakgrunden inte något att invända mot den granskade tvångsmedelsanvändningen. I ett fall har det dock uppkommit en fråga om underrättelse till en enskild vars telefonnummer övervakades i hemlighet till följd av att det användes av en eftersökt person. Nämnden har viss förståelse för åklagarens beslut att inte underrätta den enskilde men uttalar att det finns goda skäl för den motsatta slutsatsen i det aktuella fallet och att åklagaren under alla omständigheter borde ha dokumenterat sitt ställningstagande i frågan.

1. Bakgrund

Den 1 juli 2024 infördes en möjlighet för brottsbekämpande myndigheter att använda hemliga tvångsmedel för att lokalisera personer i syfte att möjliggöra verkställighet av frihetsberövanden.

Säkerhet- och integritetsskyddsnämnden (nämnden) beslutade den 15 oktober 2025 att i ett särskilt ärende kontrollera att användningen av hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövanden har varit i enlighet med lag eller annan författning.

Åklagarmyndigheten har uppmanats att lämna uppgifter om de ärenden som omfattas av granskningen. Det har rört sig om ett stort antal ärenden och därför har granskningen begränsats till nio av dessa. Kopior av relevanta handlingar har begärts in och i två fall har skriftliga frågor ställts till berörda åklagare.

2. Rättsliga utgångspunkter

2.1. Hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövanden

Vad gäller personer som är anhållna eller häktade anges i 27 kap. 19 c § rättegångsbalken (RB) att hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning) får användas för att möjliggöra verkställighet av frihetsberövandet. Enligt bestämmelsen krävs att åtgärden är av synnerligen vikt för att lokalisera personen i fråga och att det brott som personen är anhållen eller häktad för kan ligga till grund för hemlig övervakning enligt 27 kap. 19 a § RB. En motsvarande bestämmelse om hemlig dataavläsning avseende kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter finns i 6 c § lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning.

När det är fråga om personer som håller sig undan en frihetsberövande påföljd regleras möjligheterna att använda hemlig övervakning och hemlig dataavläsning, som gäller kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter, i lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder. Tillstånd enligt lagen får meddelas om åtgärden är av synnerlig vikt för att kunna lokalisera en person som är dömd till fängelse eller rättspsykiatrisk vård. Det krävs vidare att den dom som ska verkställas omfattar brott som kan ligga till grund för hemlig övervakning enligt 27 kap. 19 a § andra stycket RB eller avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

2.2. Underrättelse till andra enskilda än den eftersökte

Vid tillämpningen av 27 kap. 19 c § RB gäller bestämmelserna i samma kapitel om hemlig övervakning. Det som sägs om den misstänkte ska då avse den eftersökte.

Den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om sådan hemlig övervakning som han eller hon har utsatts för. Om hemlig övervakning har avsett ett telefonnummer eller en annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som innehas av någon annan än den misstänkte, ska även innehavaren underrättas (27 kap. 31 § första och andra stycket RB). Detta gäller dock inte om den enskilde redan har fått del av eller tillgång till uppgifterna eller om underrättelsen med hänsyn till omständigheterna uppenbart är utan betydelse (27 kap. 31 § femte stycket RB). En underrättelse ska inte heller lämnas om den hindras av viss sekretess, om förundersökningen angår vissa brott som Säkerhetspolisen hanterar eller om den enskilde har avlidit (27 kap. 33 § RB).

Vilken eller vilka personer som är att betrakta som innehavare av ett telefonnummer måste avgöras i den praktiska rättstillämpningen utifrån de faktiska omständigheterna i det enskilda fallet. Utgångspunkten bör vara det civilrättsliga besittningsbegreppet.¹

En underrättelse kan uppenbart sakna betydelse t.ex. om det telefonnummer som avlyssnats innehas av en målsägande som bistår de brottsbekämpande myndigheterna. Ett annat fall då en underrättelse enligt de ursprungliga förarbetena är uppenbart obehövlig är om avlyssningen avser en telefonautomat som innehas av en operatör som medverkat till verkställigheten av avlyssningen.²

3. Nämndens iakttagelser och bedömning

3.1. Tillämpningen av de nya bestämmelserna

Det kan inledningsvis konstateras att möjligheten att använda hemliga tvångsmedel i det aktuella syftet har utnyttjats i förhållandevis stor omfattning. Granskningen har därför kommit att omfatta endast en bråkdel av den totala tvångsmedelsanvändningen. Enligt nämndens bedömning finns det emellertid inte något att invända mot tillämpningen av de nya bestämmelserna i de granskade ärendena. Nämnden har bl.a. noterat att ansökningarna i huvudsak utformats på ett sätt som tydligt stämmer överens med bestämmelsernas syfte

¹ Prop. 2006/07:133 s. 39.

² Prop. 2006/07:133 s. 40–41 och 84.

och att tvångsmedelsanvändningen såvitt framkommit hävts när frihetsberövandet verkställdes. I ett fall har nämnden dock uppmärksammat en fråga om underrättelse till en enskild.

3.2. Fråga om underrättelse till en närstående till den eftersökte

I ett ärende som handlades vid åklagarkammaren i Karlstad användes hemlig övervakning enligt 27 kap. 19 c § RB avseende ett telefonnummer som tillhörde en närstående till den eftersökte. Åtgärden avsåg både uppgifter om meddelanden som överfördes till eller från telefonnumret och uppgifter om i vilket geografiskt område den elektroniska kommunikationsutrustningen i fråga fanns. Den eftersökte underrättades senare om tvångsmedelsanvändningen. Någon prövning av frågan om underrättelse till den närstående dokumenterades inte i tvångsmedelsärendet.

I ett yttrande till nämnden har åklagaren uppgett att den närstående inte underrättades av följande skäl. Den eftersökte hade tillgripit den närståendes mobiltelefon och använde den under den hemliga övervakningen. Åtgärden avbröts efter två timmar när den eftersökte lämnade landet. Vid en jämförelse med bestämmelsen i 27 kap. 31 § tredje stycket RB bedömde åklagaren att integritetsintrånget för den närstående var ringa.

Nämnden konstaterar att undantaget om ringa integritetsintrång, som avser hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning, saknar betydelse för frågan om underrättelse i det här fallet. Vidare noterar nämnden att det, såvitt framkommit, inte handlar om att den närstående bistod de brottsbekämpande myndigheterna eller en annan liknande situation. I ljuset av de ovan redovisade förarbetsuttalandena anser nämnden därmed att undantaget när en underrättelse uppenbart är utan betydelse (27 kap. 31 § femte stycket RB) inte är tillämpligt.³ Enligt nämnden är den avgörande frågan i stället om den närstående ska anses vara innehavare av telefonnumret enligt 27 kap. 31 § andra stycket RB.

Nämnden noterar att den närstående inte hade tillgång till mobiltelefonen i fråga under tillståndsperioden. Det kan emellertid framhållas att meddelanden riktade till den närstående skulle ha kunnat komma in till telefonnumret under den aktuella tidsperioden. Enligt nämnden finns det därmed goda skäl att betrakta den närstående som innehavare av telefonnumret enligt 27 kap. 31 § andra stycket RB. Eftersom regleringen inte är helt tydlig i detta avseende har nämnden viss förståelse för åklagarens beslut att inte underrätta den när-

³ Nämnden kommer att återkomma till undantaget när en underrättelse uppenbart är utan betydelse i ett särskilt ärende (dnr 164-2025).

stående. Nämnden anser dock att åklagaren under alla omständigheter borde ha dokumenterat sitt ställningstagande i tvångsmedelsärendet.

4. Beslut

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Cecilia Klerbro

I avgörandet har deltagit: Cecilia Klerbro (ordförande), Johan Kvart, Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Anna Ekström, Jon Karlfeldt och Robert Lisborg (enhälligt).

Föredragande: Viktor Wallén

Expedition till:

Åklagarmyndigheten, City åklagarkammare i Stockholm, Göteborgs åklagarkammare, Malmö åklagarkammare, Södra åklagarkammaren i Stockholm, åklagarkammaren i Karlstad, åklagarkammaren i Linköping, åklagarkammaren i Nyköping, åklagarkammaren i Skövde och åklagarkammaren i Umeå

För kännedom till:

Åklagarmyndigheten, tillsynsavdelningen